

KOLOZSI TIBOR

Bátorság

Hosszú utca a Győzelem utcája. Két oldalán, közvetlenül a repedezett járda mellett hársfasor, s a lombok szinte összebörülnek a keskeny kocsitű fölött. Szűk helyre kényszerítették ezeket a jobb sorsra érdemes fákat, alig néhány tenyérnyi föld a birtokuk ebben az aszfalt-rengetegben. Nem csoda hát, ha némelyikben feszül a lázadás ereje, terjeszkedni kíván, és gyökereivel fölpuósította maga körül a járdát. Este, sötétben, nem tanácsos erre járni olyannak, aki nem ismerős a környéken, mert megeshet, hogy orrabukik valamelyik ilyen dudorban. Ellenben nyári délelőttökön meglehetősen forgalmas a gyalogjáró. Erre kerülnek azok, akik nehogysem tudnak megbékélni a forró júliusi napsugarakkal, s a Győzelem utcájának hársfáiban megértő szövetségesre találnak.

Naponta erre jár el nyugodt, szinte méltóságteljes léptekkel Kisteleki Ágoston, az egykori Sarnyai-féle, — jelenleg »Vajdaság«-szappangyár ősz könyvelője is. Erre jár már kerek huszonöt esztendeje, minden nap pontosan ugyanabban az időben. A Győzelem utcájának régi lakói jól ismerik. Nevét ugyan nem tudják, de ha mondjuk Vörösne, azt mondja a szomszédoknak: »tudják, az az ősz bácsi, aki minden reggel pontosan háromnegyed nyolc után két perccel megy el a házam előtt«, — akkor mindenki tudja, kiről van szó.

Igen, Kisteleki Ágoston olyan, akár a megtestesült óra. Ha a Győzelem utcájában netán valakinek éjszaka megáll a vekkerje, reggel csak ki kell lesnie az utcára, mikor megy el arra ez az ősz, egy kicsit gömnyedt tartású ember, és láttára nyugodt lelkiismerettel percnyi pontossággal beigazíthatja.

Így megy már huszonöt esztendeje. Elmaradhatatlan sétabotjával végigkopogtatja az aszfaltot, a malomnál befordul, s onnan már csak az ötödik ház a szappangyár. Minden reggel pontosan nyolc óra előtt két perccel benyit az iroda ajtaján, s mire a templom órája ütni kezdi a nyolcat, kopottas könyökvédőjével a karján, ott ül az asztal mellett, és belemélyed munkájába.

Így volt ez a régi időben is, amikor még Guttman Ernő volt a gyár igazgatója, és így van most is. Sok minden megváltozott azóta, — háború dúlt, forradalom volt, Guttman Ernő, az egykori igazgató most abból él, hogy eladogatja drága holmiját, mert arra igazán nem viszi rá a lelkiismerete, hogy egyszerű könyvelői állást vállaljon, — de Kisteleki Ágoston

íróasztalát nem sodorta el a történelmi vihar. Ott ül mellette most is: ír, számol, összead, kivon. Csak éppen annyiban változott meg a műsor, hogy elmaradt a reggeli hajbókolás Guttman úr előtt; az új igazgató még azt sem engedte meg, hogy lesegítse róla a kabátját.

Mert hát Kisteleki Ágostonnak ez régi bevett szokása volt. Így, a kora délelőtti órákban minden ajtónyílásra felpillantott, — csak úgy fél szemmel, mert a másik szeme közben odatapadt a számoszlopokhoz, s csak akkor vált hűtlenné hozzájuk, ha megjelent az ajtónyílásban egy pörge-szélű barna kalap. Kisteleki Ágoston ezer közül is megismerte volna ezt a kalapot. Olyan jó, puha, bársonyos tapintása volt, egészen beleidegződött ujjai hegyébe ez az érzés. Sötétben is megismerte volna: ez a Guttmann úr barna kalapja. Nem is csoda, hiszen két évig szinte naponta ő szállította szolgálatkészen Guttmann úr után, — télen esetleg a kabáttal együtt, — be az igazgatói irodába, közben vigyázva, nehogy egy szemernyi piszok is rátapadjon a kezéről, csak éppen annyira érintve ujjával, nehogy a nehézkedési törvénynek engedve, lehulljon a padlóra.

Guttman úr leereszkedő mosollyal fogadta ezeket a kis szolgálatokat, hálából barátságosan rámosolygott, s néha még azt is megkérdezte, hogy van a lurkó.

A lurkó Jenci volt. Kisteleki Ágoston egyetlenkéje. Akkortájt került be a gimnázium padjaiba, és Kisteleki Ágoston órákhosszat tudott volna mesélni kiváló szorgalmáról, no meg egy-egy huncut csínytevéséről, amikor például turóspalacsintával traktálta a kanárit, de hát Guttmann úrnak nem volt ideje az ilyen apró részletekre, s már az is elég áldozat volt tőle, hogy meghallgatta a szokásos »köszönöm, nagyon jól«-t.

És Kisteleki Ágoston meg is elégedett ennyivel. Kihátrált a küszöbig, óvatosan betette maga mögött a párnázott ajtót, visszaült székére, s utána nyikoroghatott egész délelőtt a külső ajtó, többé még félszeme sem vált hűtlenné a számoszlopokhoz.

Guttman úr néha jókedvében az egész iroda előtt a szorgalom és tisztességtudás mintaképének állította Kistelekit. Ilyenkor irigykedő, vagy gúnyos tekintetek szegeződtek rá egy pillanatig, már a szerint, ki hogyan értékelté ezt a dicséretet. Lévai segédkönyvelő tekintetéből például határozottan azt olvasta ki: »hej, ha én ilyen puhány tudnék lenni, fogadom, hogy nem soká tartana a dicsőség!«; Pataki tekintete meg röviden csak azt mondta: »piszkos stréber«.

Kisteleki Ágoston néhanapján maga sem tudta, hányadán áll ezekkel a dicséretekkel. Nem, de hogy tartotta magát strébernek. Neki különben is megvan a magánvéleménye nemcsak Guttmann úrról, hanem erről az egész társaságról, az egész rendszerről, amiben élnie és hízelegnie kell. És hitte, bizonyosan hitte, hogy egyszer végeszakad Guttmann úr pünkösdi királyságának is.

Néha esténként, otthon, szigorúan megbízható társaságban, amikor csak Pummer Bandi, még gyermekkori pajtása látogatott el hozzá egy kis vacsora utáni kvaterkázásra, bizony terítékre került ez a kérdés is. Megvitatták Illyés Gyula Oroszországról írt könyvét, Solohov újabb regényét, közölték egymással, milyen hírek szivárognak át a határokon a Szovjetunióból, úgyhogy sokszor már az asszony is megsokalta:

— Ugyan, ne politizáljatok annyit, hiszen még a falnak is füle van.

Egyszerűen, Kisteleki Ágoston igenis baloldali embernek tartotta magát, s a másik élete, amit a nagy nyilvánosság előtt, az irodában él, csak afféle külső mez, afféle mimikri, ahogy az állatok hozzá hasonulnak a környezetükhöz, nehogy fölismerjék való mivoltukat, afféle önvédelem, — jogos önvédelem, mert elvégre az élet a legnagyobb kincs, az élet mindennek az alapja, s az életet nem lehet csak úgy könnyelműen kockára tenni.

Olvasta Solohovot, Travent, Upton Sinclairet, szerzett egy Kautskyt, sőt Marx »Tőké«-jének második kötete is ott lapult szekrényében. Véletlenül akadt rá az ócskapiacra, a kofa tán nem is tudta, mit árul, különben nem merte volna így kibiggyeszteni a kunkorodó orrú cipők és foltos munkásnadragok közé. Amikor szemébe ötlött, felcsillant a tekintete, de előbb gondosan körülnézett, nem lesz-e fürkésző szemtanúja ennek a bűnös vásárlásnak, aztán egy szempillantás alatt aktatáskájába csúsztatta a kincset, csak azután kérdezte meg az árát.

Azóta Marx is ott lapult a szekrény alján Kautsky, Solohov és Upton Sinclair társaságában, a kivénhedt zoknik, ócska kalapok és foltos céljaira féltetett fehérneműcafafók halmaza alatt. Csak néha, gondosan bezárt ajtó mögött kotorászta elő, böngészte, olvasgatta, rágta a sokszor érthetetlen szavakat, és büszke volt rá, hogy Marxtól olvas. Azután visszakerült a könyv megint a többi közé, ráfordult a kulcs, s a szekrény alján, a könyvek és lim-lomok között ott lapult titokban Kisteleki Ágoston főkönyvelő egyik élete is.

Bent az irodában azonban megszűnt Marx, megszűnt Solohov. Bent az irodában Guttman úr trónolt, elevenek és holtak fölött, bent az irodában kapta a havi fixet, ami kellett a háztartásra és kellett Jenci iskoláztatására. Mert a gyerekből mérnököt nevelt, gépészmérnököt. Az a jövő szakmája, a szocializmus szakmája.

* * *

Jött azután egy idő, amikor Kisteleki Ágostonnak még szűkebbre kellett fognia azt a másik életét. Horthy csendőrei járták akkoriban a város környékét, rögtönítélő bíróságok működtek a városokban, és emberek teste himbálódzott az akasztófán.

Kisteleki Ágoston egy este gondosan ráfordította a kulcsot, betette a spalettát, és a szekrényhez lépett. Tétova mozdulatokkal kotorászta elő a könyveket: Marxtól, Kautskyt, Solohovot, Gábor Andort és a többit. Ujjai végigsímítottak a lapokon, szinte bársonyosabbnak érezte őket, mint Guttman úr egykori barna kalapját.

November volt már, a sarokban a cserépkályhában csendesen duruzsoltak a lángok. Nem sejtették még, micsoda becses martalékban lesz részük. S aztán, amikor kitárult a kályhaajtó, és egy pillanatra eltűnt a parázs Gábor Andor széttépett lapjai alatt, Kisteleki Ágoston úgy érezte, hogy még a lángok is zokogva marnak bele az elsárgult lapokba.

Marx maradt utoljára. Ettől vált meg legnehezebben. Szinte kedve lett volna az utolsó pillanatban becsapni a kályhaajtót, s odabiggyeszteni Marxtól is a könyvvállványra, főhelyre, a legfelső polcra, Herczeg Ferenc

vagy Jókai helyére, mint egykor az a gyanútlan kofa kibiggyesztette az ócskapiacra a kunkorodó orrú cipők közé. Kisteleki Ágoston hősiesnek érezte ezt a gondolatot, büszke is volt rá, — de végül is hallgatott a józan ész szavára.

Zúgott, szinte lázadozott a kályha, ahogy a lángok egymásután fölfalták a szakadozott, számfülekkel megtört lapokat. Igaz, fáj, hasogat ez a búcsú, de mégis... Mi értelme volna? Mi értelme volna ostoba módon csendőrkézre jutni, s a mihaszna mártíromságot vállalni, hogy holnap esetleg az ő testét feszítse valamelyik bitófára a bakó? Már a pusztá gondolatra is fojtogatta valami a torkát. Nemi, talán nem is önmagát sajnálta. De ugyan, mit csinálna nélküle ez a gyámoltalan asszony? Meg aztán a gyerek! Jenci! Hogy lehetne belőle gépészmérnök? Hogy lehetne gépészmérnök egy szégyenletesen fölakasztott ember fiából?

* * *

Meghúzódkodott Kisteleki Ágoston. Csak úgy tisztos távolból szemlélte az eseményeket. Reggelenként, — minden nap pontosan ugyanabban az időben, — végigkopolgatta a hosszú, hársfasoros utca, — akkor Werbőczy utca — repedezett járdáját; bent az irodában, a kopott könyökvédővel a karján, róta a hosszú számoszlopokat, matatott a poros üzleti könyvekben, és szolgálatkészen fogásra akasztotta vitéz Ridegvári kormánybiztos úr nyúlszörkalapját. Mert hát most vitéz Ridegvári foglalta el a belső irodában Guttman úr helyét, s a selymestapintású barna kalap egykori gazdája munkaszolgálaton volt valahol Erdélyben, csak 1944. év végén vergődött haza újra, miután megszökött a nagy zűrzavar napjaiban. Néha még sajnálta is Guttman urat, hogy bizonyára nehéz köveket kell cipelnie, vagy súlyos talicskát kell tolnia munkához nem szokott kezével.

Persze, az igazi sajnálat azért nem Guttman úrnak jutott, hanem Weiss Sanyinak, a kis írnoznak, aki ott dolgozott valamikor a keze alatt. Zöld szeme volt ennek a Sanyinak, és mindig valami mosoly bujkált benne, sőt néha nemcsak mosoly, hanem egy kis gúny is, amikor Kisteleki Ágoston szolgálatkészen cipelte Guttman úr után a kabátot. De még ezt a nevetlen, leplezetlen gúnyt is megbocsátotta neki, különösen amikor hallotta, hogy elvitték a csendőrök. Valami röpirat-ügybe keveredett bele.

Nem, Kisteleki Ágoston nem akart ilyen pácba jutni. Igaz, ő maga is afféle betolakodónak tekintette vitéz Ridegvárit. Ejtőernyős! Ízlelgette ezt az újabban divatbajótt szót, és néha félrebiggyesztett szájjal mormolta maga elé. Persze csak titokban. Hangosan egyetlen egyszer sem ejtette ki. Még otthon, családi körben, a felesége előtt sem. Hogysisne! Hallotta, hogy vitéz Ridegvári a kémelhárító embere. Nem tanácsos vele ujjat húzni.

Mondom, meghúzódkodott Kisteleki Ágoston. Ártatlan bárány-volt a nagy vérözönben. Még a külföldi rádióállomásokat is csak elvétve merte hallgatni esténként, amikor már felesége is az ágyba bújt, — akkor is olyan halkán, hogy fülét szinte oda kellett tapasztania a hangszóróhoz. Ilyenkor London, Amerika hangja, és Moszkva szólt hozzá. Últ a rádió

mellett, fülét hegyezte, és itta magába a hangokat, — a frontjelentéseket. Élt benne, kiolthatatlanul élt benne a remény, hogy egyszer vége szakad mindennek, hogy egyszer szabadon kimondhatja, amit gondol, hogy egyszer emelt fővel, megalázkodás nélkül állhat az emberek elé.

* * *

Jenci éppen nyolcadikos volt, amikor bekövetkezett a fordulat. Egy őszi napon, szinte észrevétlenül elpárologtak a kakastollas csendőrök, sőt vitéz Ridegvári sem jelent meg a szokott időben az irodában. Később hallották, hogy még az éjszaka elszelelt, kapkodva összecsomagolva holmiját. Aztán új egyenruhák tüntek fel az utcán, és vörös ötagú csillaggal ékesített sapkák.

Kisteleki Ágoston ott állt az iroda ablakánál, még integetett is az üvegen át. Ezen a napon hűtlen lett a számoszlopokhoz, a poros üzleti könyvekhez. Miért is nem megy haza? A többiek egyenként elődalogtak, csak Kemény Pista üldögélt kitarítóan az asztalánál, szemét mereven rászögezi, mintha azt kérdezné: »Hát most mi lesz?«

Nemigen beszéltek egymással, alig váltottak egy-két szót. Néha csodálkozó tekintettel bekukkantott az irodába János, a fellábú portás, de nem merte kimutatni türelmetlenségét: mit akarnak ezek itt, miért nem mennek haza, mint a többiek, hadd zárhatná be az irodát.

Nem értették meg a sürgetést, nem mozdultak. Pedig szemben, a gyárépületben is csönd terpeszkedett, egy árva lélek sehol. Csak messziről, a város másik végéből hangzott fel néha egy-egy lövés, azután megint csend. Nem, ilyenkor igazán nem lehet kimozdulni az utcára.

Tíz órakor elővette uzonnáját és megosztotta Kemény Pistával. Szó nélkül ették a szalonnás szendvicset. Dél felé elfogyott Kemény Pista türelme is. Vette a kabátját, s csak annyit mondott:

— No, megyek én is.

Egyedül maradt. Áldogált az ablaknál, leült íróasztala mellé, járt le-föl a szobában. Három órakor már kegyetlenül éhes volt. Ment volna haza, de maradt. Nagyon, nagyon tanácstalan volt. Tán még az éjszakát is ott tölti valamelyik asztal tetején, ha négy óra után nem állít be váratlanul Jenci, a fia.

— Hát te édesapám, mit csinálsz itt egymagadban? Már azt hittük, hogy valami bajod történt.

Nem is válaszolt, csak elmosolyodott csendesen. Aztán vette a kabátját, és szó nélkül indultak haza.

* * *

Valami törés állt be az életében. Beköszöntött az az idő, amit titokban remélt és várt, és mégis — valahogy nem így képzelte.

A gyárban csakhamar megindult újra a rendszeres munka, s egy csöppet sem hiányzott sem Guttman úr, — aki egyébként már az első napokban megjelent újra a városban, és érdemként dicsekedett azzal, hogyan szökött meg a munkaszolgálatosoktól, amikor Dunántúlra akarták terelni őket, — de még kevésbé hiányzott vitéz Ridegvári, nyúlszőr kalapjával és rendszerint lovagló csizmába bujtatott lábszárával.

Új igazgató került a gyár élére, valami mérnök. Örökké szájában lógott a rövid makrapipa, akár égett, akár nem. Egy viláért sem engedte volna, hogy valaki lesegitse a kabátját.

— Nem vagyok én még olyan öreg, — tért ki Kemény Pista kedveskedése elől, amikor az első napon szolgálatkészen állt mögéje. Attól kezdve senki nem is próbálkozott hasonlóval. Fejfedőt meg egyáltalán nem is hordott. Még januárban is úgy állított be reggelenként az irodába, hajadonfővel. Símán hátrafésült dús szőke haján csillogtak az olvadó hópelyhek.

Szemében mindig közvetlen mosoly bujkált. Ez enyhítette rideg, kissé talán nyers modorát. Nem voltak mézes-mázos szavai, mint néhanapján Guttmann úrnak, de azt sem tűrte, hogy hozzá közeledjen valaki alázatos szavakkal.

— Ne görnyedezzen itt előttem, — vetette oda egy ízben nyersen Kisteleki Ágostonnak, amikor öregedő lábait meghazudtoló gyorsasággal ugrott, hogy új tüzet csíholjon az igazgató néptárs kialudt pipájába.

Ez a ridegség sokáig fojtogatta az öszülő könyvelőt. Elvégre nem akart ő rosszat. Igazán nem érdemli meg ezt a hideg közönyt. Úgy érezte, értelmetlenül mellőzik. Hiszen elérkezett az ő ideje, az az idő, amit várt, amire hosszú évekig áhított, amikor esténként titokban előkotorta a szekrény aljából Marxot, Kautskyt, vagy éppen valamelyik szovjet író. Miért akarják most kitagadni ebből az új világból, miért lökik félre közönyösen, miért nem veszik tudomásul, hogy ő igenis ezt akarta, és boldog, hogy bekövetkezett?

Lám, megalakult a gyárban a pártsejt is. Néha délutánonként bejön önkéntes túlórára, hogy mielőbb azsúrba hozza a könyveket, s akkor látja, hogy gyülekeznek a klubhelyiséggé átalakított egykori irattárban. Túlnyomórészt fiatal tacsók. Alig pelyhedzik az álluk. Legnagyobb részük még anyja szoknyájába kapaszkodva, visított, amikor ő már Marxot olvasott. Most meg úgy feszítenek, mintha ők találták volna fel a leninizmust. Könyv a hónap alatt, — így messziről is látja, hogy »A SzK(b)P története«, — s eltűnnek a klubhelyiség ajtajá mögött. Ő meg csak kapaszkodik föl a lépcsőházban az irodába, — délutáni különmunkára.

Néha szinte igazat adott a feleségének: mi a fenének kell agyondolgoznia magát! Egy a fizetés! De azért csak járt be szorgalmasan, ha kellett délután is, és csak magában zsörtölődött. Így van az, ha az ember megöregszik. Kutyába sem veszik azután.

Igen, túl van már az öt X-en, közeledik a hatodikhoz, s ma-holnap fejére nő a fia: Jenci, azaz a világ szemében már nem is annyira Jenci, inkább Kisteleki Jenő. Kitűnő eredménnyel érettségizett, s most Beográdban tanul. Mérnök lesz belőle, gépészmérnök, ez az igazi szakma.

Furcsa volt eleinte kettesben a két szobában. Furcsa volt, hogy nem volt soha megvetve az ágy ott a sarokban, a nagy háromajtós szekrény és a fal közé szorítva. Hímzett terítőjén soha egy gyűrődés, mert Kistelekiné minden reggel újra és újra véges-végig círogatta, mintha csak fia után kellene ágyaznia, vagy méginkább, mintha csak magát Jencit simogatná kényeztető anyai kézzel.

Nem, Jenci még soha sem volt így távol, egyedül a háztól. Mintha kiszakítottak volna egy kis darabot az életükből. Kettesben ültek az ebéd-

nél, kettesben a vacsoránál, s kezdetben nem is igen szóltak egymáshoz, csak a nehéz kés csörrent meg néha a tányéron. Mindkettőjüket lefoglalták gondolataik. Az asszony képzeletben odacsúsztatott egy szelet rántott-húst Jenci tányérjára, mert hej, bizonyára soványka az a menzacoszt. Kisteleki meg valami ilyesmit gondolt: »Bizony, bizony öregszünk, lassacskán szárnyrakelnek a fiatalok!« És sóhajtott is hozzá egy kicsit, mert hát bizony áldozat az, így útjára bocsátani a fiút, kitépni életünkéből a megszokott kedves pillanatokat. Áldozat a fiúért.

Néha az hozott egy kis derűs változatosságot a megszokott minden-napokba, ha egy-egy vasárnapra betoppant Jenci. Sohasem írta meg előre, mikor érkezik. Általában ritkán írt. Így hát úgyszólván minden szombat este sóvárogva lesték, nem koppannak-e meg a kapualjban az ismert léptek. Jól ismerték a csöngetését is: egy rövid, három hosszú. A Morse-ábécéből választotta ezt a betűt, nevének kezdőbetűjét: ti-tá-tá-tá. Mintha már kintről, a küszöbről kiáltana: én vagyok, Jenci.

Apjától jussolt aktatáskája sohasem volt üres. Két-három könyv mindig odavándorolt belőle a kis könyvvállványra: Tito, Lenin, Kardely, vagy egy-egy újonnan megjelent regény. Szinte minden zsebpénzét könyvekre költötte, hiába pirongatta szelíden anyja: »Fiam, fiam, hiszen a szádtól vonod meg a falatot. Csak bele ne betegedj a koplálásba«. Ilyenkor csak nevetett az anyai aggodalmakon, s olyan szívből csengett a nevetése, hogy vele kellett mosolyogni. És Kisteleki Ágoston rejtett büszkeséggel legel-lette rajta a szemét: milyen nagy fiú már, milyen erős, és milyen hatá-rozott minden szava, minden mozdulata; tudja mit akar. Néha egy kicsit irigyelte is határozott fellépéséért. Ez a gyerek nem fog mások előtt gör-nyedezni, nem fogja Guttmann úr vagy vitéz Ridegvári nyúlászorkalapját cipelni alázatosan az igazgatói irodába.

Volt azonban valami, ami némi árnyékot vetett erre a büszke öröme. Ugyanaz az érzés, ami néhanapján bent az irodában elfogta, amikor a fiatalokat látta pártösszejövetelre gyülekezni, vagy amikor úgy találta, hogy a mérnök-igazgató egy kicsit hidegen kezeli. Mintha eltávolodott volna tőle a fia! Nem osztja meg vele gondolatait, vasárnapi hazarucca-násaikkor sem mesél beográdi életéről. Szinte semmit sem tud róla: mivel tölti szabadidejét, kik a barátai, nem tagja-e már ő is a Pártnak. Csak jön, hazahozza a szennyest, néhány mosolyos szót vet oda nekik, — szinte alamizsnaként, — a tanulásról, elmond esetleg egy-egy derűsebb epizódot a főiskolás életből, jóévtággal fogyasztja el az elégett sültcsirkét, de ennyi az egész. Amikor elmegy, csak a könyvespolcon biggyeszkedő néhány új könyv jelzi, hogy itthon járt, hogy csöngetett egy rövidet és három hosszút s már tovább is állt a maga útján.

Kisteleki Ágostonban néha az az érzés támadt, hogy éppen ezek a hazahordott könyvek választják el tőle a fiát. De miért? Hiszen annak-idején neki is volt Marxa, a »Tőke« második kötete, neki is volt Solo-hovja, Upton Sinclairje, csak éppen nem a könyvespolcon, hanem a szek-rény aljában, az ócska zoknik, kalapok és egyéb lim-lomok között. És mostanában is be-beállít a könyvkereskedésbe, vásárol az újonnan meg-jelent magyar könyvekből. Nem, dehogy marad el a világtól. Az újsá-gokból is figyelemmel kíséri az eseményeket, és igyekszik lépést tartani. Naponta megveszi a magyar lapot és néha még valamelyik fővárosi szerb

újságot is. Mindez azonban nem változtat azon a tényen, hogy éppen a fiáról, éppen a fia életéről úgyszólván semmit sem tud, hogy a fia valahogy egy kicsit eltávolodott tőle.

• • •

Egy vasárnapon, — ilyenkor rendszerint két-három újságot vásárolt, hogy délután, a kényelmes karosszékben elterpeszkedve, legyen mit böngésznie, — egyik beográdi lapban egy csoportkép tűnt szemébe, ifjú ejtőernyősök. Mint a cikk címe hirdette, most végezték első ugrásukat.

Szerette a képeket. Aprólékosan vizsgálta őket, külön-külön minden arcot, beleképzelte az életet a pillanatfelvétellel rögzített tekintetekbe, s néha eltépelődött azon a gondolaton, hogy hát milyen sokat tudó, milyen nagyszerű is az ember: papírra veti a felvillanó gondolatokat, és rögzíti a nyomtalanul elillanó pillanatokat. Lám, ezek a fiatal, bátor ejtőernyősök is! A tegnapi vagy tegnapelőtti mosoly örök időkre oda tapadt a szájuk szélére, elcsúszta, és nem engedte elillanni a fényképezőgép lencséje. Itt marad ezen a szürkés újságpapíron, s ha előveszi évek múltán, visszanevet rá a régmúlt pillanat.

Hét arc a papíron, hét mosolygó, önbizalmat sugárzó arc. Nézte őket, és egyszerre megkövült szemében az együttérző mosoly. A hét közül egy ismerős arc tekintett rá, — nagyon ismerős, — akárcsak Jenci arca.

Önkéntelenül a világosság felé fordította, és közelebb emelte szeméhez az újságot, s most már a hét közül csak azt az egyet nézte, csak azt az egyet vizsgálta kutató szemmel. Miért is ilyen elmosódott, miért is nem elég tökéletes a nyomdafesték!

Nézte, nézte, s egyre nagyobb bizonyossággal érezte, hogy ez csak ő lehet. Csak ő, Jenci. Ott, az ejtőernyősök között, akik most végezték első ugrásukat. Hát lehetséges ez? Elolvasta a képaláírást is, s ott volt, igen, ott volt, — a negyedik név: Jene Kisteleki.

Szinte megdermedt ott a karosszékben. S nem tudott másra gondolni, csak az az egy kérdés motoszkált fejében: hát lehetséges ez? Lehetséges az, hogy amíg ő gyanútlanul kórmöl az irodában, vagy délutáni pihenésképpen szundikál a heverőn, — amíg Erzsí, a felesége berántja a levest, vagy meleg kesztyűt köt télire az anyai házból kiröppent fiókanak, ugyanakkor ez a szívükről leszakadt fiú ég és föld között, az élet és halál mezsgyéjén lebegve, lesi, hogy mikor nyílik ki, és kinyílik-e egyáltalán az ejtőernyő?

Beléfojtotta a szót ez a döbbenetes kép. Űlt a karosszékben, szipkájában parázlott a cigaretta, és foszladozó füstfelhő terjengett a feje fölött; hallotta, hogy Erzsí, a felesége, ennek az elrugaszkodott fiúnak az anyja gyanútlanul matat a konyhában a mosogatókád körül, de arra nem volt ereje, hogy hívja, hogy szóljon neki, hogy megmutassa neki a képet: nézd csak, ez a te fiad!

Űlt a karosszékben, szívta a cigarettáját, és gondolatai messze jártak, messze, valahol a felhőkhöz közel. Egy sötét tömeget látott a kék mindenségben, egy sötét tömeget, amely elhomályosítja a napot, és nincs már semmi más, csak ez a sötét tömeg, s ebből a sötét tömegeből egyszerre csak leválik egy kis fekete pont, egy semmiség, és zuhan, zuhan, végeérhetetlenül zuhan. Ő maga is szinte szédült ettől a zuhanástól, behunyta

szemét, s valami feszült a testében, valami görcsösen összeszorult az izmaiban, mintha ugrani akarna, föl egészen addig a sötét tömegig, egészen addig a zuhanó fekete pontig, hogy megállíthassa: ne, ne, hiszen ez az én fiam, hiszen ez az én egyetlen fiam!

Aztán elernyedett benne ez a feszültség, révetegen kinyíló szeme újra az újságlapra tévedt: Jenci derűs arca mosolygott felé. Talán akkor is így mosolygott, amikor valahol fönt, ég és föld között, kibomlott fölötte a fehér kupola, és himbálódzva, ringatódzva közeledett a föld felé. Talán akkor is ez a magabiztos mosoly sugárzott róla: lám, én parancsolok a levegőeknek is! Mint mikor néha szombat esténként hazajön, és megnyomja a csengőt, — egy rövid, három hosszú: ti-tá-tá-tá, itt vagyok, én vagyok!

Még mindig szótlanul nézte a képet, s valami új, eddig ismeretlen érzés ébredezett benne. Mintha ő lebegne ott ég és föld között a fölé boruló ejtőernyő-kupola szárnyán, mintha ő mosolyogna le a miniatűr játéknak tűnő házakra, a mélyen alatta zsinórként kacskaringózó Szávára és Dunára. Igen, ő dacol ott élettel, halállal, hóna alatt szinte érzi az ejtőernyő szorítását, mosolyog, és kezében szorongat valamit, egy könyvet, — Marx »Tőké«-jének egykor a lángok martalékául vetett második kötetét. Igen, belőle, a lelke legmélyéről tükröződött most a fia mosolya. Magasra tartja a könyvet, ómlapjával kifelé, hogy mindenki lássa. Mit Guttmann úr, mit vitéz Ridegvári! A kakastollas csendőrök sem rémítik már, és hiába integget az akasztófa. Valami olyat érez, amit még sohasem érzett, valamit, ami a fia újságpapírra rögzített mosolyából sugárzik felé, s ezt a valamit általában úgy hívják, hogy — bátorság.

Egyszerre megjön a szava, s egyszerre szinte lassúnak találja a hangterjedési sebességét, az elektromosság hullámain üzenné csak ide, a közvetlen közelbe, a konyhába, — a feleségének:

— Erzsikém, gyere csak, de gyorsan! Nézd, itt a fiad, itt a mi fiunk!...